

POST-KONFLIKTNÍ RWANDA: ZEMĚ TISÍCE KOPCŮ V ŠEDÉ ZÓNĚ MEZI DEMOKRACIÍ A AUTORITÁŘSTVÍM?*

Martin Schmiedl & Vojtěch Šmolík**

Abstract: *In 1994, acts of genocide in Rwanda claimed the lives of almost one million people. After peace was established, a new provisional regime was put in place. For nine years after, the country was ruled by a provisional government led by the Rwandan Patriotic Front, a former rebel group transformed into a political party. The head of the new party was Paul Kagame. Since 2003, Rwanda has been showing significant economic growth. Contrary to this prosperity, the regime has begun to transform from democracy into authoritarianism. Although the country has never become fully authoritarian, it is now stuck in a “grey zone” of hybrid regimes. This paper provides an analysis of the hybrid aspects of the Rwandan regime under the theoretical concept of competitive authoritarianism coined by Stephen Levitsky and Lucan Way in 2002. This paper draws the conclusion that Rwanda fulfills all necessary criteria of competitive authoritarianism and is likely to converge into full authoritarianism.*

Key words: *Rwanda, RPF, Paul Kagame, democracy, competitive authoritarianism, elections, civil liberties, uneven playing field.*

---

*Tento text vznikl v rámci projektu Specifického výzkumu FF UHK „Vnitrostátní konflikty v subsaharské Africe“.

**Mgr. Martin Schmiedl a Bc. Vojtěch Šmolík, Katedra politologie, Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, martin.schmiedl@uhk.cz a vojtech.smolik@uhk.cz.

1. Úvod

Rok 2017 bude znamenat pro budoucnost východoafrické Rwandy důležitý milník. Potřetí od konce provizorního stabilizačního období po genocidě, která se odehrála v roce 1994, budou Rwandané v přímé volbě vybírat svého prezidenta. V předchozích dvou obdobích vždy drtivě zvítězil lídr Rwandské vlastenecké fronty (*Rwandan Patriotic Front*, RPF) Paul Kagame. RPF, která v 90. letech působila ještě jako povstalecká skupina, dokázala významným způsobem zasáhnout proti genocidě a přispěla k jejímu rychlému zastavení.¹ Následně se transformovala do politické strany a získala v post-konfliktní Rwandě zcela dominantní postavení.

Když byla v roce 2003 přijata nová ústava, která měla zemi pomoci k potenciální demokratické budoucnosti, Paul Kagame byl jednoznačně zvolen do prezidentského úřadu. O sedm let později byl obrovskou většinou zvolen podruhé. Tím naplnil v té době platný ústavní limit, povolující jednomu prezidentovi setrvat v úřadě maximálně po dvě funkční období (*Constitution of the Republic Rwanda 2003, Article 101*). Podobně jako někteří další afričtí vůdci před ním (např. Yoveri Museveni v Ugandě či Robert Mugabe v Zimbabwe) však odmítl toto pravidlo respektovat a rozhodl se kandidovat potřetí. V roce 2015 proto nechal vyhlásit referendum, v němž se občané mohli vyjádřit ve prospěch či neprospěch ústavní změny, která by umožnila navýšení limitu ze dvou funkčních období na čtyři. Více než 98 % Rwandanů hlasovalo pro a Paul Kagame tak může legálním způsobem usilovat o další dvě znovuzvolení.² Jeho popularita do značné míry souvisí se stabilitou a kontinuálním ekonomickým růstem, kterých země pod jeho vedením dokázala dosáhnout, a pro který je Rwanda dávana za příklad rozvoje.³

Všechny tyto úspěchy však mají i svou druhou stránku. Dlouhodobá koncentrace moci do rukou úzkého okruhu kolem prezidenta Kagameho, útlak opozice, restrikce vůči médiím a nevládním organizacím vrhá na rwandský pokrok temný stín. Setkáváme se tak se dvěma přístupy, jak na Rwandu nahlížet. Jak uvádí Reyn-tjens (2015, 21), jeden reprezentují především velké nadnárodní instituce spojené s rozvojovou pomocí, které Rwandu vnímají jako modelovou zemi. Druhý představuje spíše kritiku omezené plurality, nízké úrovně občanských práv a svobod a autoritářských praktik režimu pod fasádou demokracie.

Cílem tohoto článku je nabídnout kritickou perspektivu pohledu na rwandský režim a prostřednictvím teorie hybridních režimů zkoumat, kam Rwanda ve skutečnosti po genocidě dospěla. Při zařazování jejího režimu se totiž potýkáme s terminologickými rozpory, pro které jej někteří autoři vnímají jako plně autoritářský (Hartman 2016, 82; Diamond 2002, 31), jiní ještě jako hybridní (Cas-

---

¹United to End Genocide: *The Rwandan Genocide*, <http://endgenocide.org/learn/past-genocides/the-rwandan-genocide/>, 25. 9. 2016.

²Al Jazeera (2016): *Rwandan president to run for third term in office*, <http://www.aljazeera.com/news/2016/01/rwandan-president-run-term-office-160101051807816.html>, 16. 10. 2016; BBC (2016): *Rwanda's Paul Kagame to run for third presidential term*, <http://www.bbc.com/news/world-africa-35209186>, 16. 10. 2016.

³The World Bank (2009): *Rwanda: From Post-Conflict Reconstruction to Development*, <http://siteresources.worldbank.org/IDA/Resources/ida-Rwanda-10-02-09.pdf>, 7. 9. 2016.

sani, Carbone 2016, 192).^{4,5} Vznikly však i jiné, specifické kategorie, jako je např. rozvojové autoritářství (developmental authoritarianism),⁶ o kterém při hodnocení Rwandy hovoří Hilary Matfess (2015). Ani v původní studii Steven Levitsky a Lucan Way (2010) Rwandu mezi soutěživé autoritářství taktéž nezařazují. Výzkumnou otázkou tak je: *Jaký je charakter režimu Paula Kagameho v období let 2003 až 2016?*

Tato případová studie ve své první části nabídne krátký diskurz současných teorií zabývajících se režimy šedé zóny. V následné části pak bude příklad Rwandy analyzován na základě klíčových databází a hodnotících zpráv organizací jako Human Rights Watch, Freedom House či Amnesty International.

2. HYBRIDNÍ REŽIMY

S procesem dekolonizace se v mezinárodním systému objevil velký počet zcela nových státních útvarů. Tyto státy se často velmi brzy po zisku nezávislosti přiklonily ke způsobu vládnutí založenému na systému jedné politické strany, vojenské diktatuře či autoritářských praktikách. Třetí vlna demokratizace přinesla obecné očekávání jejich postupného otevírání a směřování k demokracii (Diamond 1997, 2; Huntington 1991, 13–14). Některé z nich se touto cestou především s koncem studené války skutečně vydaly, zdaleka ne vždy ale k naplnění těchto předpokladů došlo. U velkého počtu případů můžeme pozorovat stav, v němž nové státy proces demokratizace nedokončily, nelze je však zařadit ani na opačnou část spektra. Došlo v nich spíše k obnovení či vytvoření nových režimů založených více či méně na autoritářském způsobu vládnutí. Přitom si však zachovaly některé základní demokratické prvky. Tím uvízly v prostoru mezi demokracií a autoritářstvím, který se nazývá šedou zónou (Carothers 2012, 9). Protože tyto režimy nelze bezpečně zařadit ani do jedné kategorie (Cassani 2012, 2; Donno 2013, 703; Linz 2000, 33–34; Ottaway 2003, 3), došlo v politické vědě ke zformování nového přístupu, který by s nimi dokázal pracovat. Paralelou šedé zóny se stal fenomén hybridních režimů.

Odborná literatura nenabízí ucelenou definici hybridních režimů jako jednotného konceptu. Jednotliví autoři zabývající se hybridními režimy používají toto označení spíše jako zastřešující termín (Drahokoupil 2014, 5–6). Ve svých studiích představují různé typy hybridních režimů a jejich specifika, respektive způsoby, jak vůbec nahlížet na prostor mezi demokracií a autoritářstvím. Obecnou charakteristiku se nicméně pokusil zformulovat např. Leonardo Morlino, který je považuje za „soubor institucí, které jsou trvalé, ať už stabilní nebo nestabilní, po dobu jedné dekády, předcházely jim autoritářský nebo tradiční režim (možná s koloniálními charakteristikami) nebo i minimální demokracie a jsou charakterizovány rozpadem limitovaného pluralismu, formami nezávislé, autonomní participace, ale absencí alespoň jednoho ze čtyř aspektů demokracie“ (Morlino 2009 cit. dle Drahokoupil 2015, 7).

---

⁴Cassani a Carbone (2015, 192) využívají termín soutěživé autokracie (competitive autocracies).

⁵Ač je samozřejmě nutné zmínit, že záleží i na zkoumaném období.

⁶Matfess (2015) poukazuje na fakt, že žádný jiný termín (např. autoritářství, hybridní režimy) nezachycují charakter Rwandy. Důležitá je pak dle autorky hlavně legitimita získaná jejich rozvojovým charakterem.

O hybridních režimech se zmiňuje již v 90. letech Terry Lynn Karl (1990) ve své práci o politickém uspořádání Střední Ameriky. Představují je některé tamější státy, které si při procházení tranzicí zachovávají svůj restriktivní charakter v oblasti politických a občanských práv. Přitom však připouštějí organizaci voleb, které jsou považovány za jeden z esenciálních aspektů demokracie. Jsou tak jakýmsi „*hybridním mixem elektorálních forem a autoritarianismu*“ (Karl 1990, 15). Zároveň naznačuje potřebu vnímat hybridní režimy jako samostatnou kategorii, v níž se státy mohou nacházet dlouhodobě nejen v období tranzice (Karl 1995, 73; Gilbert a Mohseni 2011; Bílek 2015). Fareed Zakaria si všímá podobných trendů, když apeluje na odlišení států v tranzici od těch, které jsou kombinací demokracie a „*iliberálního*“, aniž by k demokracii dále směřovaly. V 90. letech můžeme aplikaci vícestranických voleb sledovat v mnoha regionech jako je Asie, Afrika či Latinská Amerika, ale také jižní a střední Evropa. Málokdy je však lze označit za svobodné a spravedlivé. Jejich výsledky jsou navíc často obcházeny, doprovází je omezování svobody projevu a shromažďování či tlak na média a politickou opozici. V některých případech se dokonce lídři uchylují k vládě na základě prezidentských dekretů.⁷ Takové prostředí již nelze vnímat jako tranzitní a pro takové státy navrhuje termín neliberální demokracie (Zakaria 1997, 23–24). Podobnou optiku nabízí Merkel (2004) ve svém konceptu defektní demokracie,⁸ kde chybí buď svobodná možnost participovat ve volbách, soutěživé prostředí, respekt k občanským svobodám, nebo schopnost zvolené vlády efektivně vykonávat svou moc.

Dichotomický přístup při klasifikování režimů překračuje také studie Scotta Mainwaringa, Daniela Brinkse a Anibala Pérez-Liñána (2001) o Latinské Americe. Mezi demokracii a nedemokracii staví třetí kategorii semidemokracie, kde sice probíhají soutěživé volby, ostatní prvky demokracie jsou ale zásadním způsobem potlačovány (Mainwaring, Brinks a Pérez-Liñán 2001, 50). Samotná jejich existence neposkytuje záruku, že nebudou zneužívány či jinak autoritářsky omezovány (Mainwaring, Brinks a Pérez-Liñán 2001, 52). Stěžejní prací shrnující předchozí snahy o konceptualizaci hybridních režimů je text Stevena Levitskyho a Lucana Wayne (2002). Představují soutěživé autoritářství, které je prezentováno jako režim, v němž dochází ke zneužívání demokratických institucí do takové míry, že již nejsou schopny zajistit plnění a dodržování základních principů demokracie. Takový režim na jedné straně organizuje pluralitní volby, které mají za úkol produkovat legislativní a exekutivní složky, jak bývá v demokratických státech zvykem. V kontrastu s tím však využívá nedemokratických praktik, jako je cílená marginalizace politické opozice, občasná manipulace s volebními výsledky, ohrožování svobody projevu a tisku či zneužívání státních zdrojů. Balancuje tak mezi demokracií a nedemokracií. Demokratické instituce formálně existují a režim neusiluje o jejich úplné odstranění. Jejich funkce je však záměrně deformována do podoby, v níž je oprese a potlačování kritiky de facto legální (Levitsky a Way 2002, 53–54; Hadenius a Teorell 2006, 7–9).

---

⁷Např. Rovníková Guinea za Maciase Nguemy (viz Hall 2012 a Global Security: *Francisco Macias Nguema*, <http://www.globalsecurity.org/military/world/africa/gq-president-macias.htm>, 28. 9. 2016).

⁸Pro srovnání Schedler (2006).

Se soutěživým autoritářstvím následně operují další autoři. Larry Diamond jej definuje jako podtyp volebních autoritářství, označovaných také výrazem „elektorální“, které lze klasifikovat na základě míry soutěživosti voleb na hegemónické, soutěživé a dvojznačné (Diamond 2002, 25; Donno 2013, 703–707). Volební autoritářství pak blíže rozpracovává Andreas Schedler (2006, 4), v jehož pojetí představuje nedokonalou verzi autoritářského systému, stojícího však stále v šedé zóně mezi demokracií a autoritářstvím. Volební autoritářství se vyznačuje přítomností vícestranických voleb a zásadním omezováním jejich liberálně-demokratického charakteru stejně jako v ostatních typech hybridních režimů (Schedler 2006, 2–5; Bogaards 2009, 407).

Hybridních režimů si vedle odborných prací všímají také databáze zaměřující se na hodnocení kvality demokracie ve světě. Velmi rozšířené je v tomto ohledu využití dat organizace Freedom House. Jak píše Drahekoupil (2014, 5), tak například Morlino „jejich kategorii částečně svobodných zemí (*partly free*) pokládá za blízkou kategorii hybridních režimů“.^{9,10} Podobně s nimi pracuje databáze Polity IV, která používá pojem částečné demokracie (Epstein a kol. 2006, 555). Třetím důležitým zdrojem je Index demokracie, sestavovaný časopisem *The Economist*, který nabízí přímo kategorii hybridních režimů (Drahekoupil 2014, 5). Dílčím aspektem se pak věnují např. statistiky nevládní organizace Reporters Without Borders, zaměřené na hodnocení úrovně svobody tisku ve světě.¹¹

3. SOUTĚŽIVÉ AUTORITÁŘSTVÍ

Soutěživé nebo také kompetitivní autoritářství je v současné diskuzi o hybridních režimech jedním z nejvíce užívaných termínů (Drahekoupil 2014, 18). Podobně jako koncepty Karlové (1990), Zakarii (1997) či Mainwaringa (et al. 2001) stojí i soutěživé autoritářství mezi demokracií a nedemokracií jako samostatná kategorie. Pro jeho specifiky jej totiž nelze přiblížit ani k demokracii, ani k autoritářství (Levitsky a Way 2002, 53). Liší se tak i od další často používané kategorie volebního autoritářství, s nimiž jinak sdílí širokou škálu charakteristik. Zásadním rozdílem je soutěž, která se v soutěživém autoritářství vyskytuje vždy, byť mnohdy v nespravedlivé podobě. Schedlerův koncept ale zahrnuje i režimy, v nichž k ní reálně vůbec nedochází (Bílek 2015, 216). Ve své nejobecnější podobě tak soutěživé autoritářství představuje prostředí, které soutěž formálně umožňuje, přístup k ní však nemůže být charakterizován jako spravedlivý a rovný, protože taková není ani soutěž samotná. Demokratické instituce v něm slouží jako prostředek získávání moci, jejich chod je ale zásadním způsobem ovlivňován podvodem, porušováním občanských práv a svobod a nátlakem na opozici a média. Přestože je opozici umožněna existence i zapojení se do politické soutěže, jsou její podmínky záměrně deformovány tak, aby její pozice nebyla stejná ve srovnání s těmi, kteří aktuálně drží moc. V soutěživém autoritářství tak dochází k porušování minimálně jed-

⁹Freedom House stanovuje jako jednu z každoročně hodnocených proměnných úrovně do-
držování občanských svobod (Bílek 2015, 223; Lindberg 2006, 248).

¹⁰Howard a Roessler (2006) používají Freedom House jako zdroj dat o míře spravedlnosti
a svobody voleb.

¹¹Reporters Without Borders: *Presentation*, <https://rsf.org/en/presentation>, 25. 10. 2016.

noho ze tří aspektů demokracie: svobodných voleb, všeobecné ochrany občanských práv a svobod a rovného přístupu k politické soutěži¹² (Levitsky a Way 2010, 5–7). Tyto oblasti nazýváme tzv. arénami, v nichž může opozice soupeřit o moc (Levitsky a Way 2002, 55), a přispívat tak k liberalizaci režimu nebo oslabování jeho autoritářského charakteru (Howard a Roessler 2006, 368). Pakliže jsou volby v takovém režimu nerovné a nesvobodné (unfair election) nebo nejsou respektovány občanské svobody (violation of civil liberties) nebo není přístup k politické soutěži rovný (uneven playing field), hovoříme o narušení dané arény, které je podmínkou pro zařazení režimu mezi soutěživé autoritářství. Současně však nesmí být naplněna kritéria plného autoritářství, existuje široké volební právo, a volené orgány nejsou omezovány nevolnými poručnickými silami (tutelary powers) (Levitsky a Way 2010, 365–368).¹³

V soutěživém autoritářství jsou volby legálním nástrojem, jak usilovat o moc. Zákon povoluje existenci opozičních politických stran a umožňuje jim se organizovat, vést kampaně a posílat do voleb své kandidáty. Organizace voleb je však spojena s nízkou mírou transparentnosti, narušováním jejich demokratické podoby, manipulací, útlakem opozice ve snaze zhoršit její podmínky při usilování o hlasy voličů či zastrašování voličů samotných. Soutěž je tím deformována natolik, že ji nelze vnímat jako spravedlivou. Přesto má opozice šanci získat moc a v některých případech se tak i stalo¹⁴ (Levitsky a Way 2002, 55; Levitsky a Way 2010, 7–12). Zaměříme se proto na otázky účasti opozice ve volbách, rovnosti prostředí a problematiky zastrašování, hodnocení voleb a případnou manipulaci s výsledky.

V druhé aréně (občanské svobody) představují hybridní režimy rovněž jakýsi mix s de iure existujícími, ale de facto často porušovanými právy, čímž se vymykají jak demokracii, tak čistému autoritářství (Levitsky a Way 2010, 8). Režim přistupuje k restriktivním praktikám, které často zasahují především zájmové skupiny, neziskové organizace a média. Může se jednat např. o úplatky, selektivní přístup při udělování povolení ke vzniku neziskových organizací či nezávislých médií nebo cílené vyvolávání sporů mezi médii (Levitsky a Way 2002, 58). Neváhá, ač výjimečně, však sáhnout i k razantnějším metodám, jako je zatýkání a fyzická likvidace opozičních aktivistů nebo tajná vyšetřování. De facto tak užívá tzv. legální perzekuce (Levitsky a Way 2010, 8–9). V této aréně se budeme věnovat oblastem občanských svobod a jejich zákonných záruk, ohrožování svobody médií a útoky na kritiky režimu včetně vražd opozičních představitelů.

Třetím faktorem, kterému Levitsky a Way (2002; 2010) věnují pozornost, je rovnost prostředí. Tam, kde dochází k systematickému zneužívání státních institucí a opozice je cíleně marginalizována na úkor vládnoucí garnitury, jsou podmínky značně nerovné. V praxi sledujeme projevy této nerovnosti ve třech oblastech: přístupu ke zdrojům, do médií a k legislativě. Zdroje jsou potenciálně zneužitelné potíráním hranice mezi státními výdaji a výdaji vládnoucí strany či elit, odkláněním jejich toků od opozice, která v tomto směru může fungovat jako kon-

---

¹² Autoři narušení rovného přístupu k politické soutěži nazývají termínem „uneven playing field“ (Levitsky a Way 2010, 9).

¹³ Plným autoritářstvím je režim pokud: neexistují vícestranické volby na celostátní úrovni nebo existuje masivní vyloučení opozice z volební soutěže, nebo jsou volby významně falšované či represe neumožňuje fungování opozice ve veřejném prostoru (Levitsky a Way 2010, 365).

¹⁴ Zambie v r. 1991, Malawi v r. 1994.

trolní mechanismus či snahou ovládat soukromý sektor a finance, s nimiž operuje. Oblast médií lze přizpůsobit jejich koncentrací do urbánních center, což znesnadňuje přístup k informacím především venkovským oblastem, s nimiž je díky tomu snazší manipulovat. Média také může vlastnit sám stát za účelem publikace jen takových informací, které jej nebudou poškozovat. Vznik médií, jež by se mohla profilovat jako nezávislá, lze negativně ovlivnit limitujícími podmínkami v zákoně. Předpoklad potenciální kritiky režimu je totiž právě u nich výrazně vyšší. Stejně projevy lze sledovat i v přístupu státu k neziskovému sektoru. Za poslední se pak jedná o přístup k legislativě a nezávislým soudům. V soutěživém autoritářství mohou být např. soudy cíleně marginalizovány či ovlivňovány ve formě úplatků, stejně jako další instituce typu volebních agentur, pozorovatelů voleb a dalších (Levitsky a Way 2002, 56–57; Levitsky a Way 2010, 9–12). V poslední aréně budeme analyzovat přístup ke zdrojům, k médiím a nestrannost „rozhodčích“ (justice a dalších).

Levitsky a Way (2010) v dodatku své knihy detailně rozpracovávají jednotlivé arény a veškerá kritéria, která musí být splněna, aby bylo arény možno vnímat jako narušené. Jejich obecný popis, který předkládaná analýza nabízí, však poskytuje dostatečný prostor pro klasifikaci rwandského režimu jako soutěživého autoritářství. Tento koncept navíc koresponduje i s dalšími přístupy jiných autorů (Bratton a Van de Walle 1994; Bratton 1998), kteří nabízí charakteristiku afrických režimů v kontextu specifických afrických fenoménů, přímo napojených na problematiku jednotlivých arén. V tomto případě se jedná například o neopatrimonialismus, kde hovoříme o personální vládě založené na smývání rozdílů mezi soukromým a veřejným sektorem a výměnných vztazích na bázi patron – klient. V jejich rámci patroni umožňují svým klientům přístup k materiálním výhodám, výměnou za to pak získávají jejich podporu (Bratton a Van de Walle 1994, 458).

V následující části se tedy soustředíme na hodnocení těchto faktorů (arén), jež jsou pro soutěživé autoritářství charakteristické. Hodnotit budeme jejich jednotlivé aspekty, jak bylo uvedeno výše. Je však nutné si uvědomit, že jednotlivé arény jsou spolu úzce propojeny a mohou se vzájemně prolínat.

4. POST-GENOCIDNÍ OBDOBÍ A PROVIZORNÍ OBDOBÍ

V roce 1994 vygradovaly vnitřní problémy ve Rwandě v událost, která vedla ke koordinovaným a systematickým vlnám násilí a masového zabíjení. Během 100 dní genocidy přišlo o život téměř milion příslušníků z menšinového etnika Tutsi a většinových Hutu, kteří s násilnostmi nesouhlasili (Klíma 2012, 452).

Až mírové dohody z Arushi zahájily po genocidě pětileté provizorní období s cílem obnovit právní stát, zajistit sdílení moci a připravit zemi na přechod k demokracii. Vzniklé přechodné vládní koalici od počátku dominovala RPF, která se po genocidě transformovala do politické strany a její lídr Paul Kagame se stal viceprezidentem (Gasamagera 2007, 3–4; Ankut 2005).¹⁵ Tím odstartoval trend postupné „tutsizace“ státní správy (Reyntjens 2004, 188). RPF je výhradně tutsijská a mnoho jejích členů si z ugandského exilu přineslo angličtinu jako svůj hlavní jazyk. Ta se proto rychle stala úředním jazykem, což v přístupu do úřadů

¹⁵Také Constitutionnet: *Constitution History of Rwanda*, <http://www.constitutionnet.org/country/constitutional-history-rwanda>, 12. 9. 2016.

významně znevýhodnilo francouzsky hovořící Rwandany a především Hutu (Ansoms 2008, 12). V roce 1999 bylo pro údajně špatnou bezpečnostní situaci přechodné období prodlouženo až do roku 2003.¹⁶ Již v roce 2000 za podivných okolností byl odvolán ministr zahraničí, ze svých funkcí pak odstoupili předseda přechodného parlamentu, premiér a sám prezident. Do čela země byl následně dočasně zvolen Paul Kagame. Tato politická krize poprvé významně naznačila, že moc v zemi se konsoliduje do rukou úzkého okruhu lidí kolem lídra RPF, kde není tolerována žádná kritika (Záhořík 2012, 151). RPF zároveň zneužívala pocitu viny mezinárodního společenství za jeho neaktivitu během genocidy a donoři začali Rwandu prakticky bezpodmínečně dotovat finančními prostředky na obnovu a rozvoj (Reyntjens 2004, 190; Záhořík 2012, 144). Poukazování na genocidu se pro RPF stalo „*politickým nástrojem k ospravedlnění preventivních represí, které měly zamezit tomu, aby se zvěrstva tohoto rozsahu neopakovala*“ (Gedlu 2004, 57). Ve skutečnosti však sloužilo i k zajištění politické dominance, kterou neohrozí ani pluralitní a demokratický systém, k němuž měla Rwanda přistoupit po ukončení provizorního období.

5. POČÁTEK POLITICKÉ TRANZICE

V roce 2003 bylo provizorní období definitivně ukončeno. Ve všeobecném referendu byla přijata nová ústava, která měla být důležitým krokem země směrem k demokratické a pluralitní společnosti. Na přípravě ústavy se podíleli zástupci celé společnosti. Slovo měli členové dosavadní vlády, Fóra pro politické strany a příslušníci ozbrojených složek,¹⁷ prostor dostali také zástupci zájmových skupin, sdružení pro tyto účely do společné platformy. Důležitou roli v ní hrály především organizace zaměřené na podporu žen (Ankut 2005). Ústava zavedla vícestranické volby, zakázala, aby prezident, premiér a předseda dolní komory byli z jedné strany, a stanovila, že minimálně 30 % obou komor parlamentu musí být obsazeno ženami. Zároveň zakázala etnické dělení a nově přijatá legislativa umožnila trestat tzv. genocidní rétoriku a divizionismus. Bez přesné definice však takový zákon umožňuje trestat prakticky libovolně kohokoli, kdo se znelíbí režimu. RPF si tak vytvořila monopol na konstrukci historie a nového národního vědomí a přizpůsobila je svým potřebám. Prezident navíc získal silné pravomoci, stejně jako celá exekutiva, politické instituce byly do značné míry provázány s vládnoucí garniturou, velká část členů nového dvoukomorového parlamentu má být volena nepřímou, a tedy de facto shora jmenována. Do úřadů se nadále dostávali především členové a příznivci RPF, ve většině případů zároveň Tutsi (Rafti 2008, 19–24). Pokračoval tak trend patrný již v provizorním období. Přestože proces tvorby a přijetí nové ústavy zahrnoval spolupráci širší veřejnosti, v platnost vešla garance rovného prostředí a formálně bylo odstraněno etnické štěpení společnosti, důsledkem je spíše legální oprese opozice, médií a občanské společnosti.

Postupná indoktrinace celé politické sféry umožňovala RPF vytvoření objemné personální základny, která po roce 2003 slouží k dalšímu prorůstání státního

¹⁶Freedom House: *Freedom in the world: Rwanda 2016*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2016/rwanda>, 11. 10. 2016.

¹⁷V přechodném období tvořili součást parlamentu.

aparátu (Rafti 2008, 22). Od genocidy tak moc kontroluje úzká skupina Tutsi, která se uchyluje i k masakrům Hutu, aby si udržela moc (Uvin 2001, 75). Došlo ke snížení počtu administrativních jednotek státu, což vládě umožnilo efektivnější kontrolu z centra. V roce 2003 proběhly také první vícestranické volby do parlamentu a volba prezidenta. Přestože je jejich organizace pozitivním krokem k demokracii, reálná podoba voleb přinesla mnoho otázek. Kritika hovořila o manipulaci s výsledky, zastrašování voličů a opozičních politiků (Reyntjens 2015, 21–22; Rafti 2008, 26). MDR (Mouvement démocratique republicain), která měla rozsáhlou podporu mezi Hutu, byla navíc pro obvinění z divizionismu postavena mimo zákon. Aby však režim zamezil tenzím, jež by tento akt mohl vyvolat, několika členům MDR byly nabídnuty pozice v senátu a vládě (Green 2011, 429). RPF pak spustila rozsáhlou kritiku neziskových organizací za jejich údajnou podporu již zakázané straně.¹⁸ Pozorovatelská mise EU konstatovala významná omezení pluralismu jak před volbami, tak v jejich průběhu,¹⁹ podobné stanovisko zaujal New Partnership for Africa's Development (NEPAD) se svým vyjádřením o očekávání absolutního konsenzu na politické scéně za existence politických stran de jure, de facto však bez jejich reálného vlivu.²⁰

Již první volby tak ukázaly, že Rwanda nakročila v politické rovině k naprostému odmítání kritiky a svobody projevu. Zneužívání v ústavě vágně definovaných zločinů genocidní rétoriky a divizionismu navíc umožnilo víceméně legální opresi opozice. Vedle voleb do parlamentu proběhla v roce 2003 také první prezidentská volba, kterou se ziskem 94 % hlasů ovládl lídr RPF Paul Kagame. Ani ta se neobešla bez negativních projevů. Nechybělo zatýkání, záhadná a nikdy neobjasněná zmizení několika politicky činných osob a manipulace (Dalby a Samset 2003, 39; Reyntjens 2004, 186). I přes legislativní ukotvení vícestranického charakteru voleb byl tak jejich průběh problematický. Účastnit se jich sice oficiálně smělo libovolné množství politických stran, jejich reálná účast byla shora významně omezena, setkaly se se zastrašováním a represemi.

Po prvních volbách se projevila omezení i v dalších oblastech. Média zasáhla nová legislativa, omezující možnosti kritického vyjadřování, novináři čelili obviněním z rozvracení společnosti a zatýkání.²¹ Několik vysokých státních úředníků v této době vyjádřilo potřebu přijmout vůči soukromým médiím určitá opatření na regulaci jejich aktivit.²² Organizace Reporters Without Borders, která každoročně sestavuje žebříček zemí dle svobody médií, přisoudila Rwandě v roce 2003 110. pozici z celkového počtu 158 států.²³ Do roku 2008 se ale pro výše zmíněné problémy propadla až na 145. místo. S problémy se setkaly také nevládní organizace.

---

¹⁸ Amnesty International (2004): *Amnesty International Report 2004 – Rwanda*, <http://www.refworld.org/docid/40b5a2002a.html>, 12. 10. 2016.

¹⁹ European Parliament (2003): *Report*, http://www.europarl.europa.eu/intcoop/election_observation/missions/20030825_rwanda_en.pdf, 10. 10. 2016, s. 12.

²⁰ APRM (2006): *Country Review Report of the Republic of Rwanda*, <http://www.chr.up.ac.za/undp/regional/docs/nepad3.pdf>, 12. 9. 2016, s. 31.

²¹ Committee to Protect Journalists (2009): *Attacks on the Press in 2008: Rwanda*, <https://cpj.org/2009/02/attacks-on-the-press-in-2008-rwanda.php>, 3. 10. 2016.

²² Human Rights Watch (2008): *World Report 2008 – Rwanda*, <http://www.refworld.org/docid/47a87c1032.html>, 4. 10. 2016.

²³ Reporters Without Borders: *2016 World Press Freedom Index*, <https://rsf.org/en/ranking>, 11. 9. 2016.

Rwandská vláda disponuje právem rozhodovat o udělení povolení k registraci, cíleně však tento proces v mnoha případech prodlužovala. Snažila se tak zamezit potenciálně kritickým projevům, které by vůči ní mohly být formulovány.²⁴ Do vedení některých z nich se zároveň RPF podařilo prosadit své příznivce, čímž byl zásadním způsobem ovlivněn jejich chod a neutralita (Reyntjens 2004, 184–185). Občanská společnost se tak pod novou ústavou dostala pod silný tlak a kontrolu. Dopravnými jevy se stalo využívání síly, mučení, zatýkání akademiků pro zločiny divizionismu a sektářství, nespravedlivé soudní procesy a další porušování lidských práv.²⁵ V oblasti občanských práv i rovnosti prostředí byly patrné zásadní nedostatky. Příznačným se stalo využívání zákona zakazujícího divizionismus, který se stal prostředkem legální represe. Soukromá média byla vládou významně regulována, stejně jako přístup k nim, který ukázal na cílenou deformaci rovnosti prostředí.

Nová post-genocidní Rwanda se díky tomu od samého začátku do značné míry podobá provizornímu režimu z let 1994 až 2003. Deklarovaná tranzice je pod rouškou demokracie spíše procesem konsolidace autoritářských praktik režimu instalovaného po převratu RPF v roce 1994 (Rafti 2008, 25). Politická soutěž byla záměrně zdeformována do stavu, v němž může opozice legálně existovat, její podmínky však v žádném případě nejsou rovné RPF. Z toho důvodu lze pochybovat i nad legitimitou prvních parlamentních a prezidentských voleb, konaných v roce 2003. Aby na takovou situaci nebylo možné poukazovat, došlo k významnému potlačení svobody projevu a dalších občanských práv, jehož dopad pocítili především žurnalisté a zástupci neziskových organizací. Ač de iure fungovaly volby, rovnost prostředí a občanské svobody, de facto byly zákony upravující tyto oblasti různým způsobem ohýbány. Ve všech třech oblastech (arénách) se zcela jednoznačně projevila absence demokratických principů, a naopak příklon k praktikám soutěživého autoritářství.

6. PŘECHÁZÍ OD ROKU 2008 RWANDSKÝ REŽIM AŽ K PLNÉMU AUTORITÁŘSTVÍ?

V roce 2008 proběhly za účasti více stran druhé parlamentní volby. Přítomní zahraniční pozorovatelé o nich reportovali opět především kriticky. Již po sečtení první čtvrtiny hlasů bylo evidentní, kdo ve volbách zvítězí. Mise Evropské unie, která se účastnila sčítání hlasů, zjistila 98 % podporu Kagameho strany.²⁶ Dva z pozorovatelů později uvedli, že RPF už při sčítání vyjádřila strach z nevěrohodnosti takového výsledku, ustoupila a nabídla některá křesla dvěma dalším stranám, které sdílely podobné postoje. Oficiální výsledek jí nakonec přisoudil 79 % podporu (Reyntjens 2015, 22). Negativní hodnocení se sneslo na více než polovinu volebních míst, kde údajně docházelo k nesrovnalostem v procesu volby a sčítání hlasů a míra

²⁴Freedom House: *Freedom in the world: Rwanda 2008*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2008/rwanda>, 2. 10. 2016.

²⁵Amnesty International (2007): *Amnesty International Report 2007 – Rwanda*, <http://www.refworld.org/docid/46558edf20.html>, 18. 10. 2016; Human Rights Watch (2008): *World Report 2008 – Rwanda*, <http://www.refworld.org/docid/47a87c1032.html>, 4. 10. 2016.

²⁶EU EOM (2008): *Republic of Rwanda. FINAL REPORT: Legislative Elections to the Chamber of Deputies 15–18 September 2008*, http://www.eods.eu/library/FR%20RWANDA%202008._en.pdf, 11. 10. 2016, s. 38.

transparentnosti byla nízká.²⁷ Na druhé straně je nutné zmínit povolení zakládání lokálních kanceláří politických stran, které pozitivně ovlivnilo činnost politických stran a jejich schopnost mobilizace voličů.²⁸

V roce 2010 proběhly také druhé pluralitní volby do prezidentského úřadu, které znovu s přehledem ovládl Paul Kagame s 96 % hlasů (Peachey 2010). Jejich výsledek ale prakticky předurčila cílená snaha RPF omezit možnosti opozice vyslat do volby své protikandidáty. Dvěma stranám byla před volbami dlouhodobě znemožňována registrace, v důsledku čehož se jich nakonec nemohly zúčastnit (Matfess 2015, 189–190), jeden z čelních představitelů opoziční Green Party byl dokonce zavražděn (Peachey 2010). V mnoha vesnicích obcházel lokální političtí lídři domácnosti a vybírali volební lístky, do nichž pak sami zapisovali volbu kandidáta a následně občanům oznamovali, že jejich účast u voleb již není nutná (Reyntjens 2015, 23). Kagameho pozici neohrozilo ani obvinění OSN z válečných zločinů, které údajně páchají rwandské ozbrojené složky v sousední Demokratické republice Kongo.²⁹ Mezinárodní podpora Rwandě nicméně díky tomu zaznamenala výkyvy³⁰ (Naftalin 2011, 22). Přestože lze v období po konfliktu pochopit model silného vůdcovství, jeho aplikace by neměla cíleně přesahovat provizorní období. K tomu však ve Rwandě i nadále dochází. Posilování postavení RPF a de facto též Tutsi je přímým důsledkem politické diskriminace a omezování soutěživosti. Vedlejší efekty se projevují v podobě zvýšené polarizace velkých segmentů společnosti a prohlubování etnických divizí, byť v tomto případě pod pokličkou a ve strachu z obvinění ze zločinu divizionismu (Naftalin 2011, 22–24). V aréně voleb bylo opozici umožněno se jich aktivně účastnit, můžeme dokonce sledovat nový zákon umožňující zakládání lokálních poboček stran. Na druhé straně však byly její snahy výrazně ztěžovány. Rovnost voleb a jejich svobodný průběh narušovaly manipulativní praktiky a zastrašování. Jejich výsledky byly upravovány nejen ve prospěch RPF, tak i s cílem získat kladné hodnocení od zahraničních pozorovatelů.

Občanská společnost se musela i nadále potýkat se silným nátlakem. Z pohledu RPF totiž nepředstavuje protiváhu státu, jak ji vnímáme v demokracii, ale spíše jakési rozšíření státu (Burnett 2008, 375). Rwandskou mediální scénu zasáhla novelizace zákona o registraci nových nezávislých médií, která navýšila povinný vstupní

---

²⁷Human Rights Watch (2008): *World Report 2008 – Rwanda*, <http://www.refworld.org/docid/47a87c1032.html>, 4. 10. 2016; EU EOM (2008): *Republic of Rwanda. FINAL REPORT: Legislative Elections to the Chamber of Deputies 15–18 September 2008*, http://www.eods.eu/library/FR%20RWANDA%202008._en.pdf, 11. 10. 2016, s. 3.

²⁸Freedom House: *Freedom in the world: Rwanda 2008*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2008/rwanda>, 2. 10. 2016.

²⁹Rwanda je obviňována z aktivního zapojení do konfliktu, který v Demokratické republice Kongo dlouhodobě probíhá (Human Rights Watch (2010): *DR Congo: UN Report Exposes Grave Crimes: International Efforts Needed to Create Mechanisms to Ensure Justice*, <https://www.hrw.org/news/2010/10/01/dr-congo-un-report-exposes-grave-crimes>, 21. 10. 2016; Naftalin 2011, 22). Zákon z roku 2008, zakazující trestní stíhání prezidenta po skončení jeho mandátu za zločiny spáchané v době jeho působení v úřadě, však pro Kagameho představuje v domácím prostředí solidní pojistku (Brannigan a Jones 2009, 204).

³⁰Amnesty International USA (2013): *Annual Report: Rwanda 2013*, <http://www.amnestyusa.org/research/reports/annual-report-rwanda-2013>, 19. 10. 2016; Freedom House: *Freedom in the world: Rwanda 2009*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2009/rwanda>, 2. 10. 2016; Freedom House: *Freedom in the world: Rwanda 2010*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2010/rwanda>, 3. 10. 2016.

kapitál nutný pro jejich založení. V rozvojové zemi však není zcela snadné na sumu 41 tisíc eur dosáhnout. Prostor pro vznik nových médií se tím významně omezil. Žurnalisté stále čelí politicky motivovaným obviněním i útočně laděné rétorice samotného prezidenta, který jejich činnost považuje za zbytečnou, protože mu nevyjadřují otevřenou podporu. Svoboda tisku je tudíž významně omezena.³¹ Žebříček organizace Reporters Without Borders³² navíc ukazuje, že se situace neustále zhoršuje. Ze 145. místa v roce 2008 spadla Rwanda až na 161. mezi 177 hodnocenými státy světa. Útlaku musí nadále čelit i neziskový sektor, na který cílí nový dodatek v zákoně o odposlouchávání. Bezpečnostní složky díky němu získaly autorizaci k odposlechům soukromých osob, podezřelých z potenciální hrozby veřejné bezpečnosti. Rwandská policie a armáda tím dostala do rukou pravomoc legálně sledovat každého, kdo bude pro paranoidní režim představovat riziko.³³ Mimo to vláda pokračuje v kontrolách managementu, financování a chodu nevládních organizací ve snaze přizpůsobit je svým potřebám (Burnett 2008, 376).

Nesvoboda a restrikce zůstaly charakteristickými rysy také v prostředí občanské společnosti. V roce 2014 rozvířila velkou diskuzi rezoluce přijatá rwandským parlamentem vyzývající k uzavření lokální kanceláře společnosti BBC. Dokument o genocidě, který BBC uveřejnila, byl totiž v očích vlády příliš kontroverzní a genocidu popíral. Členové vlády byli dokumentaristy opakovaně žádáni o rozhovory, ani jeden jej však neposkytl. BBC ale byla v hledáčku vlády již od roku 2009, kdy jí bylo pro údajný revizionismus zakázáno vysílat v lokálním rwandském jazyce kin-yarwanda.³⁴ Autoritářské praktiky tak nadále mediální prostor omezují a neumožňují tisku svobodné vyjadřování. V žebříčku organizace Reporters Without Borders zůstává Rwanda mezi dvaceti nejhoršími z celkového počtu 179 států.³⁵ Postupné přetváření společnosti se projevuje i v dalších oblastech. Kigali je považováno za téměř evropské velkoměsto a z pohledu vlády reprezentuje rwandský ekonomický rozvoj. Za čistými ulicemi se však skrývá tajná politika nuceného vysídlování nežádoucích osob prostřednictvím neoficiálních detenčních center mimo hlavní město. Z Kigali tak zmizeli pouliční obchodníci, lidé bez domova, žebráci i děti ulice, jejichž další osud zahrnuje pouze zákaz vstupu zpět do města. Organizace Human Rights Watch několikrát žádala o přístup do center, nikdy jí však nebylo vyhověno (Van Woudenberg 2015).

Vláda tak pokračovala ve využívání legislativní represe vůči médiím. Svůj přístup k tvorbě legislativy i prostřednictvím služeb, které by měly být nestranné (bezpečnostní složky) významně ovlivňovala rovnost prostředí ve Rwandě. Jak bylo zmíněno, tak kritici, neziskové organizace, ale i média čelí různým hrozbám, ať už v podobě legální represe či obvinění z útočné rétoriky vůči prezidentovi.

³¹Human Rights Watch (2012): *World Report 2012 – Rwanda*, <http://www.refworld.org/docid/4f2007c72.html>, 21. 10. 2016.

³²Reporters Without Borders: *Presentation*, <https://rsf.org/en/presentation>, 25. 10. 2016.

³³Freedom House: *Freedom in the world: Rwanda 2013*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2013/rwanda>, 5. 10. 2016.

³⁴Human Rights Watch (2014): *World Report 2014 – Rwanda*, <http://www.refworld.org/docid/52dfddbada.html>, 25. 10. 2016.

³⁵Reporters Without Borders: *2016 World Press Freedom Index*, <https://rsf.org/en/ranking>, 11. 9. 2016.

V roce 2013 proběhly již třetí vícestranické parlamentní volby v řadě. Se 76 % hlasů v nich uspěla koalice vedená RPF. Pozorovatelé posoudili průběh voleb jako klidný, svobodný a spravedlivý. Dohledu v hlasovacích místnostech se však nesměli účastnit kontroloři z opozice.³⁶ Výraznější problémy se projevily teprve po volbách, kdy vláda prokazatelně infiltrovala některé opoziční strany ve snaze je rozvrátit. Mimo to pokračovaly útoky na vládní odpůrce, k jejichž následnému vyšetření nikdy nedošlo. Nejvíce medializovaným případem se stala záhadná vražda bývalého člena výzvědných složek vlády Patricka Karegeyi, který se stal jedním z neaktivnějších režimních kritiků (Gatehouse 2014). Jeho smrt znovu vypustila na povrch pochyby o tom, jak ve skutečnosti politika ve Rwandě funguje. Karegeya před svou smrtí v jednom z rozhovorů prohlásil, že „[...] *rwandská vláda již netoleruje žádný dissent a uvažuje o plánu na jeho kompletní eliminaci*“ (Birrell 2014). Jeho slova potvrzuje prohlášení zástupce lidsko-právní organizace Human Rights Watch: „*V praxi dlouhodobě dochází k vraždám a pokusům o vraždy kritiků rwandské vlády*“ (Birrell 2014). O život byli připraveni i další politici či novináři, kteří se pokusili takové případy vyšetřit (Mezzofiore 2014), někteří byli in absentia odsouzeni k vysokým trestům odnětí svobody.³⁷

Důležitým faktorem jsou vraždy opozičních představitelů či kritiků, které nejsou častým a přímým projevem soutěživého autoritářství. Ve shodě s Levitským a Wayem (2010, 8) můžeme tvrdit, že přibližují režim spíše až na hranu čistého autoritářství. V něm se násilné represe vůči kritice objevují podstatně více. Jsou-li plány na úplnou eliminaci opozice rwandského režimu skutečné, mohou jej v budoucnu posunout právě do kategorie plného autoritářství. Pravděpodobnost takového posunu naznačuje i stále větší předvídatelnost výsledků voleb (Levitsky a Way 2010, 12). Vícestranické volby jsou zaručeny zákonem, stejně jako garance občanských svobod a rovnost prostředí. Jeho reálná podoba se však do značné míry liší. Deformace prostředí, manipulace s volebními výsledky a další neformální nástroje (vydírání, uplácení, právní represe), které jsou pro fungování soutěživého autoritářství klíčové (Levitsky a Way 2010, 27–28), napomáhají udržování moci v rukou RPF a prezidenta Kagameho. V tomto směru jsou volby zásadním ukazatelem, protože jejich organizace režimu poskytuje legitimitu dovnitř i navenek. Jejich cílem je však upevnění pozice stávajících elit i za cenu neskrytého zasahování do jejich průběhu a výsledků. To jednoznačně potvrdil případ, ve kterém došlo ke snížení volebního zisku ve snaze zajistit věrohodnost voleb.

Shrneme-li všechna zkoumaná období, můžeme v nich vždy jednoznačně pozorovat narušení alespoň jedné z arén, na nichž je postaven koncept soutěživého autoritářství. Zároveň lze konstatovat, že nikdy nebyla naplněna kritéria plného autoritářství a rwandský režim tak za něj nelze pokládat. Vícestranické volby se po všechna období konaly, opoziční strany se jich mohly účastnit, přestože jejich pozice byla vládou cíleně zhoršována, volební machinace se sice objevily, nikdy

---

³⁶The Commonwealth: *Report of the Commonwealth Expert Team. RWANDA LEGISLATIVE ELECTIONS (Chamber of Deputies) 16–18 September 2013*, http://thecommonwealth.org/sites/default/files/project/documents/Rwanda_Elections_2013_Commonwealth_Expert_Team_Report.pdf, 17. 10. 2016, s. 1–17

³⁷The East African (2016): *Rwanda's opposition in diaspora disintegrating*, <http://www.theeastafrican.co.ke/news/Rwanda-s-opposition-in-diaspora-disintegrating/2558-3307666-i6y8t2/index.html>, 25. 10. 2016.

však v takové míře, která by z voleb činila zbytečný proces. Soutěživé autoritářství se proto jeví jako nejvhodnější kategorie, do níž lze současnou Rwandu zařadit. První aréna vykazuje známky manipulace s výsledky voleb. Počet obdržených hlasů vládní RPF však je paradoxně záměrně snižován z obavy obvinění z podvodů. Ve druhé aréně shledáváme za zásadní negativní vliv směrem k neziskovým organizacím. Třetí aréna je pak příznačná skutečně nerovným prostředím. Tento stav způsobuje už samotný přístup RPF k moci. Prakticky neohrožitelnou pozici získala díky své klíčové úloze při ukončení genocidy v roce 1994 a dodnes ji aktivně využívá ve svůj prospěch. Vláda pod jejím vedením vytváří legislativní nástroje, které jí ulehčují např. kontrolu médií a další narušování hranic všech arén.

7. ZÁVĚR

Tato práce představila Rwandu v rámci teorie soutěživého autoritářství, jehož základní charakteristiky naplňuje. Poukázala tak na fakt, že Rwandu lze označit za soutěživé autoritářství. Země dlouhodobě stagnuje v šedé zóně mezi demokracií a autoritářstvím. De iure existence zákonů na ochranu politických a občanských práv formálně utváří relativně rovné prostředí. De facto jsou však tyto zákony často a zásadním způsobem obcházeny. Typickým příkladem je flexibilita výkladu zákona o zákazu divizionismu, která umožňuje výrazně zvýhodňovat vládnoucí stranu a legálně perzekuovat opozici.

V námi zkoumaném období Rwanda vykazuje významné rysy soutěživého autoritářství. Dochází v něm k jednoznačnému porušování základních pravidel (arén) demokracie. Opozice sice existuje, je však výrazně omezována. RPF infiltruje opoziční strany a jejich politikům je vyhrožováno. Nežádá se situace dohání k odchodu do exilu. Výjimkou však nejsou ani případy záhadných zmizení či úmrtí těch, kteří pro režim představují zvýšené riziko. Stejně tak je limitován přístup opozice k volbám, které pravidelně probíhají, nelze je však hodnotit jako stoprocentně svobodné a spravedlivé. Přesto jsou vnímány jako reálná cesta k moci a pro režim hrají důležitou roli jednak pro vnější prezentaci, jednak i dovnitř režimu.

Ve druhé aréně, která zahrnuje občanská práva a svobody, spatřujeme další problémy. Prostor pro kritiku je cíleně umenšován také v mediálním prostředí. Atmosféra strachu nutí rwandské zpravodajství k silné cenzuře vlastních výstupů. Některá média čelí represím a jsou nucena ukončit svou publikační činnost. Novináři odcházejí do zahraničí, odkud pokračují v kritizování mocenských praktik RPF, někteří i za cenu vlastního bezpečí. Útlak se nevyhýbá ani neziskovému sektoru, který reprezentuje občanskou společnost a vyvažuje roli státu.

Zkoumání třetí arény ukázalo, že ani oblast rovnosti prostředí neodpovídá demokratickým principům. Vládnoucí RPF je významným způsobem prorostlá se státními strukturami, pluralita je díky tomu dlouhodobě omezena a podmínky opozice pro vstup do politické soutěže jsou záměrně deformovány.

Kagameho režim formálně umožňuje organizaci soutěživých voleb, zajišťuje občanská práva i rovnost prostředí. Při bližším pohledu pod povrch jeho fungování ale zjistíme, že ve všech třech arénách legislativu účelově zneužívá ve svůj prospěch. Volební zákony slouží režimu ke ztěžování podmínek registrace do voleb. Zákony garantující ochranu rwandského lidu před návratem genocidní rétoriky umožňují

díky volnému výkladu perzekuci občanské společnosti. Spekulacím o vraždách, kterými se režim pravděpodobně zbavil některých svých nejvýraznějších kritiků, se dostalo i mezinárodní pozornosti. Kombinace těchto faktorů naznačuje jeho potenciální budoucí posun k plnému autoritářství.

Pokračování demokratizačního procesu je proto významným způsobem ohroženo. V situaci, kdy se režim zdá být stále více restriktivní a nebojí se přikročit ani k únosům či dokonce vraždám je otázkou, zda se v budoucnu nepřiblíží spíše k čistě autoritářské praxi. Takovému vývoji doposud brání relativní snaha Kagameho udržovat si na mezinárodní scéně alespoň slabou masku demokratického uspořádání. Přestože je jeho prohra v příštích volbách spíše nepravděpodobná, stále pro něj hrají demokratické nástroje systému důležitou roli pro udržení legitimacy.

Potenciální vyzyvatelé do prezidentských voleb jsou prostřednictvím nerovného prostředí cíleně oslabováni, a ani v příštích volbách tomu pravděpodobně nebude jinak. Cesta Paula Kagameho ke třetímu zvolení v roce 2017 díky tomu nebude nikterak trnitá. Obecný odklon od demokratických hodnot a příklon k soutěživému autoritářství mu umožňuje udržovat silnou pozici, zároveň však opakovaně získávat legitimitu prostřednictvím voleb. Narušování politické soutěže, nedodržování občanských práv a svobod a problematická rovnost prostředí pak mohou být přehlíženy v honbě za ideálním modelem afrického politického rozvoje. Země však fakticky stále stojí na jakémsi rozhraní mezi demokracií a autoritářstvím, ač se pravděpodobně stává stále více předvídatelnou z hlediska politické soutěže, což ji do budoucna může směřovat k plnému autoritářství.

POUŽITÉ ZDROJE

LITERATURA

ANKUT, Pricilla Yachat (2005): *The Role of Constitution-Building Processes in Democratization: Case Study Rwanda* (<http://www.constitutionnet.org/sites/default/files/CBP-Rwanda.pdf>, 3. 10. 2016).

ANSOMS, An (2008): *A Green Revolution for Rwanda: The Political Economy of Poverty and Agrarian Change*. Discussion Paper, Institute of Development Policy and Management (<https://www.uantwerpen.be/images/uantwerpen/container2143/files/Publications/DP/2008/06-Ansoms.pdf>, 6. 10. 2016).

BÍLEK, Jaroslav (2015): Hybridní režimy jako svébytná kategorie politických režimů: Komparace vybraných přístupů. *Středoevropské politické studie*, roč. 17, č. 2, s. 212–233.

BIRRELL, Ian (2014): Darling of the West, terror to his osonents: Meet Rwanda's new scourge – Paul Kagame. *The Independent*, 3. 1. 2014 (<http://www.independent.co.uk/news/world/africa/darling-of-the-west-terror-to-his-asonents-meet-rwanda-s-new-scourge-paul-kagame-9037914.html>, 20. 10. 2016).

BOGAARDS, Matthijs (2009): How to classify hybrid regimes? Defective democracy and electoral authoritarianism. *Democratization*, roč. 16, č. 2, s. 399–423.

BRANNIGAN, Augustine a JONES, Nicholas A (2009): Genocide and the Legal Process in Rwanda: From Genocide Amnesty to the New Rule of Law. *International Criminal Justice Review*, roč. 19, č. 2, s. 192–207.

BRATTON, Michael (1998): Second Elections in Africa. *Journal of Democracy*, roč. 9, č. 3, s. 51–66.

- BRATTON, Michael a VAN DE WALLW, Nicolas (1994): Neopatrimonial Regimes and Political Transitions in Africa. *World Politics*, roč. 46, č. 4, 453–489.
- BURNETT, Jennie A. (2008): Gender Balance and the Meanings of Women in Governance in Post-Genocide Rwanda. *African Affairs*, roč. 107, č. 428, s. 361–386.
- CAROTHERS, Timothy (2002): The End of the Transition Paradigm. *Journal of Democracy*, roč. 13, č. 1, s. 5–21.
- CASSANI, Andrea (2012): *Hybrid what? The contemporary debate on hybrid regimes and the identity question*. XXVI Convegno SISP, Řím 12.–15. 9. 2012 (<http://www.sisp.it/files/papers/2012/andrea-cassani-1445.pdf>, 15. 9. 2016).
- CASSANI, Andrea a CARBONE, Giovanni (2016): Citizen wellbeing in African competitive authoritarian régime. In: Bogaards, Matthijs a Elischer, Sebastian (eds.): *Democratization and Competitive Authoritarianism in Africa*. Weisbaden: Springer VS, s. 191–213.
- DALBY, Orrvan a SAMSET, Ingrid (2003): *Rwanda: Presidential and Parliamentary Elections 2003*. Report, The Norwegian Institute of Human Rights (NORDEM) (<https://www.cmi.no/publications/file/1770-rwanda-presidential-and-parliamentary-elections.pdf>, 20. 10. 2016).
- DIAMOND, Larry Jay (1997): *Is the Third Wave of Democratization Over? An Empirical Assessment*. Working Paper, The Hellen Kellog Institute for International Studies (<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.122.4030&rep=rep1&type=pdf>, 8. 9. 2016).
- DIAMOND, Larry Jay (2002): Thinking About Hybrid Regimes. *Journal of Democracy*, roč. 13, č. 2, s. 21–35.
- DONNO, Daniela (2013): Elections and Democratization in Authoritarian Regimes. *Journal of Political Science*, roč. 57, č. 3, s. 703–716.
- DRAHOKOUPIL, Štěpán (2014): Labyrintem hybridních režimů: přístupy, kategorie a typologie. *Politologická revue*, roč. 20, č. 2, s. 3–26.
- EPSTEIN, Alek D. et al. (2006): Democratic Transitions. *American Journal of Political Science*, roč. 50, č. 3, s. 551–569.
- GASAMAGERA, Wellars (2007): *The Constitution Making Process in Rwanda: Lessons to Be Learned*. 7th Global Forum for Reinventing Government, Vídeň 26.–29. 6. 2007 (<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan026620.pdf>, 22. 10. 2016).
- GATEHOUSE, Gabriel (2014): *Patrick Karegeya: Mysterious death of a Rwandan exile* (<http://www.bbc.com/news/world-africa-26752838>, 26. 3. 2014, 28. 10. 2016).
- GEDLU, Mesfin (2004): Afrika a demokracie: Příklad Rwandy a Jižní Afriky. In: Onderka, Pavel (ed.): *Afrika: Dvojnáčné jaro 1994*. Moravská Třebová: Občanské sdružení Aegyptus, s. 54–60.
- GILBERT, Leah a MOHSENI, Payam (2011): Beyond Authoritarianism: The Conceptualization of Hybrid Regimes. *Studies in Comparative International Development*, roč. 46, č. 3, s. 270–297.
- GREEN, Elliott (2011): Patronage as Institutional Choice: Evidence from Rwanda and Uganda. *Comparative Politics*, roč. 43, č. 4, s. 421–438.
- HADENIUS, Axel a TEORELL, Jan (2006): *Authoritarian Regimes: Stability, Change, and Pathways to Democracy, 1972–2003*. Working Paper, The Hellen Kellog Institute for International Studies (<https://kellogg.nd.edu/publications/workingpapers/WPS/331.pdf>, 17. 10. 2016).
- HALL, Michael R. (2012): Authoritarian Terror and Economic Devastation in Equatorial Guinea: the Dictatorship of Francisco Macías Nguema Biyogo (1968–1979). *International Journal of Arts & Sciences*, roč. 5, č. 6, s. 389–395.

- HARTMAN, Christof (2016): Leverage and linkage: how regionalism shapes regime dynamics in Africa. In: Bogaards, Matthijs a Elischer, Sebastian (eds.): *Democratization and Competitive Authoritarianism in Africa*. Wiesbaden: Springer VS, s. 79–98.
- HOWARD, Marc Mojré a ROESLLER, Philip G. (2006): Liberalizing Electoral Outcomes in Competitive Authoritarian Regimes. *American Journal of Political Science*, roč. 50, č. 2, s. 365–381.
- HUNTINGTON, Samuel (1991): Democracy's Third Wave. *Journal of Democracy*, roč. 2, č. 2, s. 12–34.
- KARL, Terry (1990): Dilemmas of Democratization in Latin America. *Comparative Politics*, roč. 23, č. 1, s. 1–21.
- KARL, Terry (1995): The Hybrid Regimes of Central America. *Journal of Democracy*, roč. 6, č. 3, s. 72–86.
- KLÍMA, Jan (2012): *Dějiny Afriky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- LEVITSKY, Steven a WAY, Lucan (2002): Elections Without Democracy: The Rise of Competitive Authoritarianism. *Journal of Democracy*, roč. 13, č. 2, s. 51–65.
- LEVITSKY, Steven a WAY, Lucan (2010): *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes After the Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LINDBERG, Staffan (2006): Tragic Protest: Why Do Opposition Parties Boycott Elections? In: Schedler, Andreas: *Electoral Authoritarianism: The Dynamics of Unfree Competition*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- LINZ, Juan (2000): *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- MAINWARING, Scott, BRINKS, Daniel a PÉREZ-LIÑÁN, Aníbal (2001): Classifying Political Regimes in Latin America, 1945–1999. *Studies in Comparative International Development*, roč. 36, č. 1, s. 37–65.
- MATFESS, Hilary (2015): Rwanda and Ethiopia: Developmental Authoritarianism and the New Politics of African Strong Men. *African Studies Review*, roč. 58, č. 2, s. 181–204.
- MERKEL, Wolfgang (2004): Embedded and defective democracies. *Democratization*, roč. 11, č. 5, s. 33–58.
- MEZZOFIORE, Gianluca (2014): Patrick Karegeya: Why was Rwanda's Ex Spy Chief Murdered? *International Business Times*, 2. 1. 2014 (<http://www.ibtimes.co.uk/whorwandas-ex-spy-chief-patrick-karegeya-1430813>, 24. 10. 2016).
- NAFTALIN, Mark (2011): A New Rwanda? *The World Today*, roč. 67, č. 7, s. 22–24.
- OTTAWAY, Marina S. (2003): *Democracy Challenged, The Rise of Semi-Authoritarianism*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace.
- PEACHEY, Paul (2010): Senior politician found hacked to death in Rwanda. *The Independent*, 15. 7. 2010 (<http://www.independent.co.uk/news/world/africa/senior-politician-found-hacked-to-death-in-rwanda-2026766.html>, 22. 10. 2016).
- RAFTI, Marina (2008): *A Perilous Path to Democracy Political Transition and Authoritarian Consolidation in Rwanda*. Discussion Paper, Institute of Development Policy and Management (IOB) (<https://core.ac.uk/download/pdf/6698801.pdf>, 12. 10. 2016).
- REYNTJENS, Filip (2004): Rwanda, Ten Years On: From Genocide to Dictatorship. *African Affairs*, roč. 103, č. 411, s. 177–210.
- REYNTJENS, Filip (2015): Rwanda: Progress or Powder Keg? *Journal of Democracy*, roč. 26, č. 3, s. 19–33.
- SCHEDLER, Andreas (2006): *Electoral Authoritarianism, the Dynamics of Unfree Competition*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- UVIN, Peter (2001): Reading the Rwandan Genocide. *International Studies Review*, roč.

3, č. 3, s. 75–99.

VAN WOUDEBERG, Anneke (2015): *The Dirty Secret Behind Kigali's Clean Streets* (<https://www.hrw.org/news/2015/10/15/dirty-secret-behind-kigalis-clean-streets>, 17. 10. 2016).

ZÁHOŘÍK, Jan (2012): *Dějiny Rwandy a Burundi*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

ZAKARIA, Fareed (1997): The Rise of Illiberal Democracy. *Foreign Affairs*, roč. 76, č. 6, s. 22–43.

PRAMENY

Constitution of the Republic of Rwanda adopted on 26 May 2003 (<https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/64236/90478/F238686952/RWA64236.pdf>, 19. 9. 2016).

INTERNETOVÉ ZDROJE

Al Jazeera (2016): *Rwandan president to run for third term in office*, <http://www.aljazeera.com/news/2016/01/rwandan-president-run-term-office-160101051807816.html>, 16. 10. 2016.

Amnesty International (2004): *Amnesty International Report 2004 – Rwanda*, <http://www.refworld.org/docid/40b5a2002a.html>, 12. 10. 2016.

Amnesty International (2007): *Amnesty International Report 2007 – Rwanda*, <http://www.refworld.org/docid/46558edf20.html>, 18. 10. 2016.

Amnesty International USA (2013): *Annual Report: Rwanda 2013*, <http://www.amnestyusa.org/research/reports/annual-report-rwanda-2013>, 19. 10. 2016.

APRM (2006): *Country Review Report of the Republic of Rwanda*, <http://www.chr.up.ac.za/undp/regional/docs/nepad3.pdf>, 12. 9. 2016.

BBC (2016): *Rwanda's Paul Kagame to run for third presidential term*, <http://www.bbc.com/news/world-africa-35209186>, 16. 10. 2016.

Committee to Protect Journalists (2009): *Attacks on the Press in 2008: Rwanda*, <https://cpj.org/2009/02/attacks-on-the-press-in-2008-rwanda.php>, 3. 10. 2016

Constitutionnet: *Constitution History of Rwanda*, <http://www.constitutionnet.org/country/constitutional-history-rwanda>, 12. 9. 2016.

Election Guide: *Republic of Rwanda*, <http://www.electionguide.org/elections/id/2160/>, 10. 10. 2016.

EU EOM (2008): *Republic of Rwanda. FINAL REPORT: Legislative Elections to the Chamber of Deputies 15–18 September 2008*, http://www.eods.eu/library/FR%20RWANDA%202008._en.pdf, 11. 10. 2016.

European Parliament (2003): *Report*, http://www.europarl.europa.eu/intcoop/election_observation/missions/20030825_rwanda_en.pdf, 10. 10. 2016.

Freedom House: *Freedom in the world: Rwanda 2008*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2008/rwanda>, 2. 10. 2016.

Freedom House: *Freedom in the world: Rwanda 2009*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2009/rwanda>, 2. 10. 2016.

Freedom House: *Freedom in the world: Rwanda 2010*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2010/rwanda>, 3. 10. 2016.

Freedom House: *Freedom in the world: Rwanda 2013*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2013/rwanda>, 5. 10. 2016.

Freedom House: *Freedom in the world: Rwanda 2016*, <https://freedomhouse.org/report/>

freedom-world/2016/rwanda, 11. 10. 2016.

Global Security: *Francisco Macias Nguema*, <http://www.globalsecurity.org/military/world/africa/gq-president-macias.htm>, 28. 9. 2016

Human Rights Watch (2008): *World Report 2008 – Rwanda*, <http://www.refworld.org/docid/47a87c1032.html>, 4. 10. 2016.

Human Rights Watch (2010): *DR Congo: UN Report Exposes Grave Crimes: International Efforts Needed to Create Mechanisms to Ensure Justice*, <https://www.hrw.org/news/2010/10/01/dr-congo-un-report-exposes-grave-crimes>, 21. 10. 2016.

Human Rights Watch (2012): *World Report 2012 – Rwanda*, <http://www.refworld.org/docid/4f2007c72.html>, 21. 10. 2016.

Human Rights Watch (2014): *World Report 2014 – Rwanda*, <http://www.refworld.org/docid/52dfddbada.html>, 25. 10. 2016.

Reporters Without Borders: *2016 World Press Freedom Index*, <https://rsf.org/en/ranking>, 11. 9. 2016.

Reporters Without Borders: *Presentation*, <https://rsf.org/en/presentation>, 25. 10. 2016.

The Commonwealth: *Report of the Commonwealth Expert Team. RWANDA LEGISLATIVE ELECTIONS (Chamber of Deputies) 16–18 September 2013*, http://thecommonwealth.org/sites/default/files/project/documents/Rwanda_Elections_2013_Commonwealth_Expert_Team_Report.pdf, 17. 10. 2016, s. 1–17.

The East African (2016): *Rwanda's opposition in diaspora disintegrating*, <http://www.theeastafrican.co.ke/news/Rwanda-s-opposition-in-diaspora-disintegrating/2558-3307666-i6y8t2/index.html>, 25. 10. 2016.

The World Bank (2009): *Rwanda: From Post-Conflict Reconstruction to Development*, <http://siteresources.worldbank.org/IDA/Resources/ida-Rwanda-10-02-09.pdf>, 7. 9. 2016.

United to End Genocide: *The Rwandan Genocide*, <http://endgenocide.org/learn/past-genocides/the-rwandan-genocide/>, 25. 9. 2016.

SUMMARY

This paper deals with the regime of post-conflict Rwanda after 1994. It explores the regime from a perspective of hybrid regimes and primarily in terms of competitive authoritarianism. It provides an analysis of the regime's basic aspects (arenas) in the field of civil rights, civil freedoms, and elections. The first section of the paper provides a summary of theoretical approaches to date that have dealt with the issue of regime theories and so-called "grey zones". In the second section, these concepts are applied specifically to the Rwandan regime. In the context of competitive authoritarianism, the paper focuses in detail on issues concerning the fairness of elections, the equality of the environment, and civil freedoms. The paper studies the developments in these three arenas to the present.

The authors of this paper view Rwanda's political development in a critical manner. Although Rwanda can at present be placed into the category of competitive authoritarianism, they point out the fact that we can expect this regime to shift into the category of full authoritarianism if present trends persist. The authors point to evidence of the regime's competitive authoritarianism in the de iure existence of political competition and provide an explanation of the importance of elections for the regime and President Kagame, as these elections serve to maintain internal and external legitimacy. Various parties may vie for power, but their practical operation is strongly impeded. Not only informal tools such as manipulation of election results and bribes are used, but also e.g. legislative repression. In such cases, laws are used against these parties that should in other circumstances ensure the equality of the environment or prevent the return of genocidal practices.

The environment of civil liberties is also similarly restrained. The authors of this paper document regime practices using the example of the media, which is guaranteed freedom de iure but is de facto seriously restrained. Practices are applied against the media by the regime, negatively influencing its operation. Using various formal registration fees, the regime can make the establishment of media impossible or has persecuted journalists for criticizing the regime or for efforts to investigate various suspicious practices.

The third arena of the equality of the environment is disrupted in the same manner. State authorities that should be neutral are in reality slanted toward the regime. A typical example of this can be found in the security forces or the approach to the creation of legislation, which is often manipulated in ways that allow it to be used against the opposition.

From a general standpoint, the election process is becoming the primary problem for the future. Although elections in terms of legitimacy are a very important tool, they are rather simple to predict in the environment that is almost wholly ruled by the present regime. This fact, together with the relatively swiftly-growing power of the regime's repressions against the opposition and its critics (including disappearances or deaths) can cause the regime to shift into the category of full authoritarianism. Although this shift has not yet taken place, the Rwandan post-conflict regime can still be considered to be competitive authoritarianism.